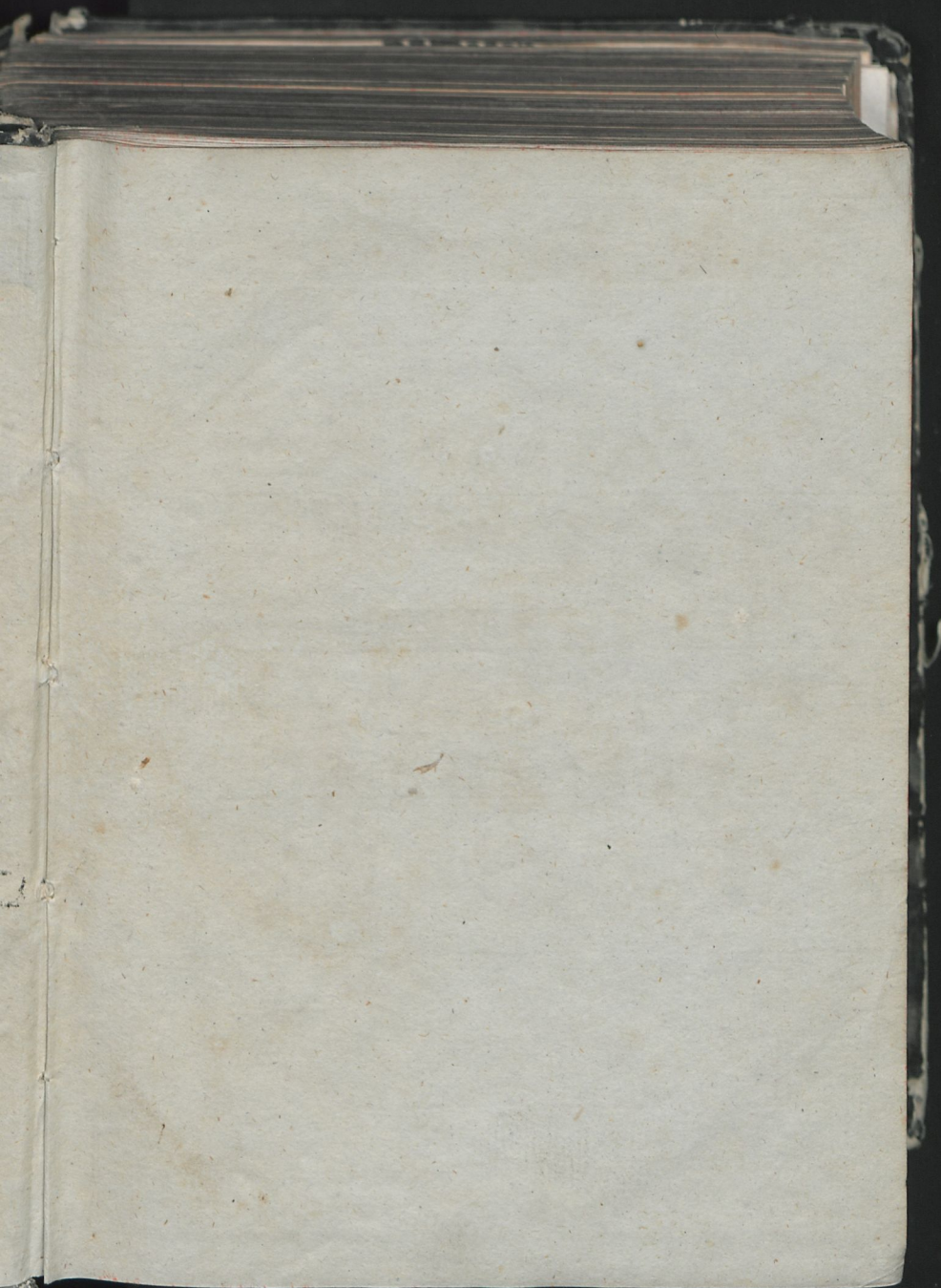
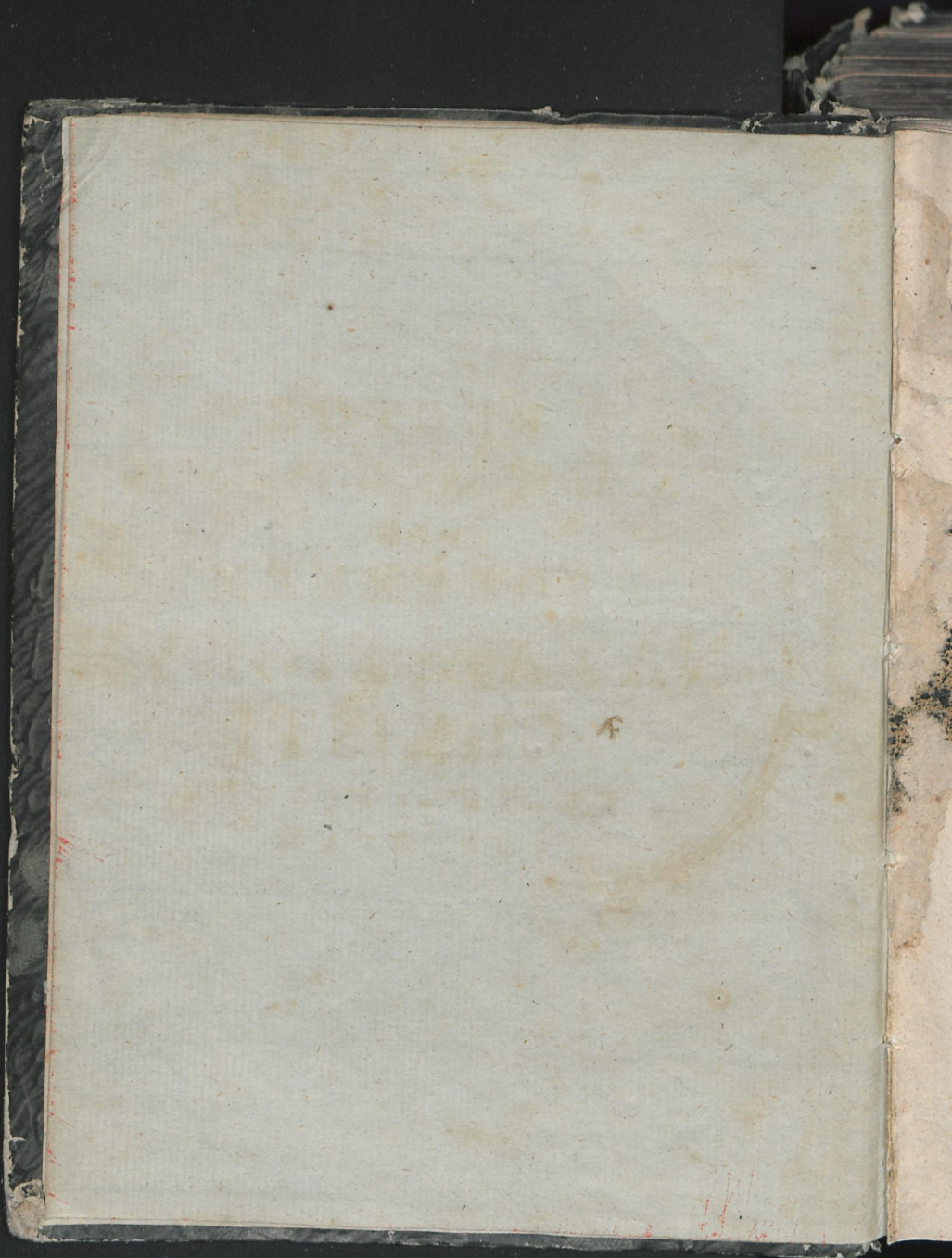

Ms. 59.3.

13

**SPONSUS
SANGVINUM**

Nomen, quo Zippora Filium in Iti-
nere circumcisum vocavit (Ex. 4. 25.)

Exod. IV. 15. 16.

EXERCITATIONE THEOLOGICA
EXPLICATUM,

Quam

DEO AUXILIANTE

IN ACADEMIA REGIOMONTANA

Sub Præsidio

R.

DN. BERNHARDI von SANDEN,

S. Th. Doctoris & Prof. Prim. Concion. Aulici Prim.
& Consiliar. Consistorial.

habebit

GODOFREDUS HENRICUS GOLTZ,

Regiomont. Prussus,

A. MDCCXIII. d. 18. Julii H. L. C.

REGIOMONTII, Typis REUSNERIANIS.

PATRIÆ,
PATRONIS
ET
AMICIS

*Dissertationem hanc Theologicam
humillimè consecrat*

Godofredus Henricus Goltz,

Una Moses ad DEI mandatum reditum in Ægyptum ex regione Midian, ubi hactenus apud Jethronem, cujus filiam Zipporam sibi desponsaverat, & ex qua binos filios, Gersonem & Eliezerem, susceperat, commoratus fuerat, pararet, in itinere, dum in diversorio cum uxore & liberis esset, occurrit ei Dominus, & quidem iratus, interfectorus eundem, vel per morbum aliquem lethalem, quem ipsi Deus immisit; quo sensu verbum **וַיִּבְרַח** quandoque accipitur. Ut Verbum **וַיִּבְרַח** Exod. V. v. 3. Vel per angelum terribili aliqua specie, fortè stricto gladio, quemadmodum Bileamo Num. XXII. Josuæ Jos V. & Davidi 2. Reg. XXIV. 17. apparuit. Cur DEus Mosi tam graviter succensuerit, non erat, quod iter non maturaret, & in diversorio moram traheret, ut quidam volunt; Non enim poterat hoc iter una die conficere, propter distantiam loci, ex quo proficiscebatur respectu Ægypti, quorsum iter dirigebat. Neque quod Uxorem & liberos, qui ipsi in hac expeditione, quam ex speciali divina vocatione susceperat, impedimento essent futuri, ut volunt alii, secum sumpsisset; communem enim legem Conjugii secutus est, juxta quam *Vir adhaeret Uxori* Gen. II. 24. & suspicioem, quasi deserturus esset familiam suam, apud Jethronem Socerum declinare studebat. Neque quod Moses non firmiter crederet Deo, qui promiserat, populum Israeliticum in egressu suo servitutum Deo in illo monte, Exod. III. 12. indeque uxorem & liberos secum duxisset in Ægyptum, uti vult Lightfoot in Spicil. vid. Theodor. Interrog. in Exod. Tom. I. Oper. Rectè enim Abarbenel id potius majorem fiduciam Mosi ostendere dicit, nihilque se timere a Pharaone & Ægyptiis, qui uxorem & charissima pignora, non dubitasset secum adducere in Ægyptum: Omnium minimè, ut cædem, quam olim zelo incensus admiserat, vindicaret: Vid. Isidorus Pelus. Epist. Lib. I. cap. 125. Sed unica & vera causa, propter quam DEus Mosi in via irascebatur, erat, quod circumcisionem filii hujus secundò geniti, omisisset vel distulisset. *Sive quia filius hic in itinere fuerat natus & propterea parcere voluerit*

A

tenello

tenello infanti, sicut & postea Israelitæ in deserto natis infantibus distulerunt circumcisionem per XL. annorum spatium Jos. V. 5. Vel ut alii rectius sentiunt, quia Moses in gratiam uxoris suæ Midianitidis Circumcisionem filii hujus, qui fortè paulo ante professionem natus fuerat, distulerat, blanditiis aut imperiosis exprobrationibus illius fractus aut commotus. Severius vero Deus Neglectionem Sacramenti hujus, quod sub comminatione excisionis è populo Dei, demandaverat, aut Indulgentiam in dilatione ejusdem, castigabat in Mose, ne ve ejus missio tota ex hoc ipso facto suspecta redderetur filiis Israel; vel alius occasio existeret, temerè violandi divinas leges, imprimis quia per ipsum divinæ leges populo erant promulgandæ & inculcandæ, vid. Isidorum Pelusiotam loco citato. & Tertullianum lib. adv. Judæos c. 3. p. m. 136. Hanc causam divinæ occurisionis ad necandum Mosen vel ipsa Zippora agnoscit, quare ut virum a morte liberaret arrepto cultro, sive silice, quo utebantur incolæ istius loci, pro cultro, filio præputium præcidit, sicque maritum à plaga divina, quæ ipsi mortem minabatur, liberat: Notabilia tamen, quæque accuratorem considerationem merentur, sunt verba, quæ ad hanc circumcisionem filii prolocuta est Zippora, quæque propterea à Spiritu S. sunt consignata in hac historia Exod. IV. 25. 26.

ותקח צפוררה צור ותכרות את ערלת בנו ותנע לרגלו ותאמר כי חתן רמים אתה לי: וירף ממנו אז אמרה חתן רמים למולו *Et Zippora arripuit silicem acutum & amputavit præputium filii sui, & admovit ad pedes ejus, Et dixit: Certè Sponsus sanguinum es mihi. Et destitit ab illo (Dominus) Tunc dixit illa: Sponsus sanguinum propter Circumcisiones.*

II.

De factò Zipporæ, quo ipsa præsentè Marito filium circumcidit, ut maritum è faucibus mortis liberet, quæsitum fuit à Theologis, num pro temerario & illicito an vero pro laudabili & salutari sit habendum, & num ex hoc ejus exemplo liceat argumentari, quod sicut ipsa Mulier circumcidit in casu necessitatis: Sic & baptismum itidem in casu necessitatis mulier, obstetrix, sive quilibet Laicus citra sexus aut officii respectum possit peragere. Negativam defendunt Reformati. vid. Joh. Calvi-

Calvinum lib. 4. Inſtit. c. 15. ſect. 22. Bezam part. 2. quaest. & resp. Riverum Comm. in h. l. Affirmativam Noſtrates. Vid. Gerhardus loco de Bapt. §. 33. & ſeqv. Rungius Comm. in h. l. D. Waltherus Spongia Moſaica p. m. 711. in h. l. Eſt enim factum Zipporæ ſingulare fuiſſe & extraordinarium fateamur, non promiſcuè imitandum mulieribus, approbatum tamen fuiſſe à DEO, patet ex Moſis reſtitutione. Cum morte luctabatur, adeoque ipſe circumciſionem expedire non poterat; Ergo non temerè ſed neceſſitate ſic cogente, Zippora cultrum in præſentiſſimo mortis Mariti periculo, arripit, filiumque incircumciſum, propter quem Moſi moriendum erat, circumcidit: Quod & fecere poſtea Mulieres Maccabaicæ, quæ, cum ſacerdotibus non liceret per Tyrannidem Antiochi circumcidere infantes, ipſæ leguntur circumciſiſſe filios 1. Maccab. I. 63. vid. 2. Maccab. VI. 10. Ubi vero ſimilis eſt caſus neceſſitatis circa noſtrum initiationis ſacramentum, quid obſtat, quo minus & illud ratum habeatur, eſt per fœminas Chriſtianas, obſervatis tamen iis, quæ ad eſſentiam ſacramenti pertinent, expediatur. Quando ordinarii Miniſtri opera haberi nequit & periculum eſt, ne moriatur infans abſque ſalutari lavacro initiationis, major habenda eſt ratio Sacramenti quam ordinis, præſertim cum in N. T. ſublato Levitico diſcrimine perſonarum, Chriſtiani omnes ſanctificati ſint. Quare & Concilium Carthaginèſe IV. cui interfuit Auguſtinus, & Florentinum, permittit, in caſu neceſſitatis Mulieribus adminiſtrationem Baptiſmi. Vid. lib. 4. ſent. 4. & in Decret. Gratiani Can. mulier de Conſecr. diſt. 4. Verùm de facto Zipporæ hic diſquirere noſtrum inſtitutum non eſt, qui verba ejuſdem, quæ, dum filium circumcideret, prolocuta dicitur, conſideranda & trutinanda ſumpſimus: Cum ſe, inquit: *חַתָּן רַמִּים אֶתָּה לִּי Sponſus ſanguinum eſt mihi,*

III.

Primo hic quaeritur: *Ad quem Zippora hæc verba direxerit, & quis ſit ille, quem tanquam חַתָּן רַמִּים ipſa compelleret?* Nam ex ſolutione hujus dubii, multum lucis accedit integræ ſententiæ. Non poteſt verò illud promptius expediri, quam ſi diſpiciamus, quis ſit ille, *cujus pedes dicitur tetigiſſe Zippora.* Videtur enim relativum in voce חַתָּן referri ad eundem, cui dixit: *Sponſus ſanguinum eſt mihi.* Hinc ortum eſt ſententiarum divortium. Quidam enim relativum illud referunt

4
 ad pedes Angeli, quasi humili corporis procumbentis. gestu Angelum
 perdere volentem Maritum deprecari aut placare voluerit, ut exponit
 Cajetanus apud Cornelium, a Lapide in h. l. In hunc sensum LXX.
 qui occursum hunc Domini per Angelum factum volunt, verterunt
 και προσέπεσε προς τας πόδας αυτη, και ειπεν. εση το αιμα της πε-
 ριτομης τῶ παιδὶς μου. και απηλθεν επ αυτη ο αγγελος, διότι ειπεν
 εση (Drusius putat legendum esse εσω sit, August. legit cum aliis εση
 & vertit, stetit.) το αιμα της περιτομης τῶ παιδὶς μου. Targum
 Onkelos habet וקרבת לקרמורי Et obtulit, sc. præputium abscis-
 sum a sanguinis stillas a membro circumciso cadentes ante eum, di-
 cens, propter sanguinem circumcisionis istius datur sponsus meus vobis.
 Cum quo & Arabs facit, qui hæc verba reddidit, & obtulit eum in con-
 spectu eius. Targum Hierosolymitanum disertius וקרבת ירויה
 וקרבת רגליו רמח כלה Et obtulit (al appropinquare fecit) illud
 coram pedibus perditis, dicens: Sponsus meus volebat circumcidere, ac
 facer ejus non permittebat ei. Nunc ergo propitius esto propter sangui-
 nem circumcisionis istius, peccatis Sponsi mei, ut habet Fagius. Cartwright
 verò vertit: Nunc propitiabitur sanguis Circumcisionis unius pro pecca-
 tis Sponsi mei. Nec non Jonathan: Et appropinquare fecit præputium
 excisum pedibus Angeli vastatoris. Verùm merito hæc expositio displicet
 aliis Interpretibus, qui tùm Targumistas tùm Græcos a verbis Textus
 Authentici manifestò recessisse & falsæ hypothese, quasi circumcisio
 fuerit προσφυλακτικόν ad propulsandam Angeli alicujus incircumcisis
 infesti, plagam lethalem, inservire eisdem voluisse arguunt. Certè
 verbum נגע tangere significat propriè & attingere tùm in bonam tùm
 in malam partem, unde & ferire, percutere, lædere significat; In Hiphil
 vero tanquam יגעו פועל verbum transitivum se admoveere vel abji-
 cere aliquid, uti B. Joh. Frischmuth Disp. de circumc. Zipporæ Cap.
 III. s. 4. annotavit ex Michlal Jophi & Buxtorfi concordantiis. Nu-
 spiam vero in sensu adorationis aut oblationis legitur usurpatum, Etsi
 vero, ut monet Cornel. à Lapide Comm. in h. l. Tangere pedes inter Ju-
 daeos fuerit amoris reverentiæ & adorationis signum & aliàs etiam sup-
 plices ad genua provolverentur, tamen hoc loco tale quid hac phrasi non
 indicatur: Non enim hic simpliciter agitur, de tactu pedum sed de tali
 tactu, qui factus sit per præputium: Nulla quoque reddi potest ratio,
 quare

quare Angelum perditorem mariti, aut Virum sub interfectoris specie apparentem, *sponsum suum* vocaverit Zippora. Itaque rectius hæc *πρόσθωνος* vel ad Infantem ex sanguine circumcisionis madentem, vel ad Moſen, propter quem eliciendus erat sanguis tenello puero, refertur.

IV.

Illi qui ad puerum circumciſum hoc ipſum dictum volunt a Matre, cenſent ad ejus pedes projectum vel admotum fuiſſe præputium & per pedes ejus intelligunt ejus *genitalia*, quæ per pedes honeſtâ circumlocutione designari exiſtimant Gen. XLIX. 10. aſi eſſet hæc deſcriptio ritus obſervandi in circumciſione, ut præputium præciſum pueri circumciſi genitalibus admoveretur, cui addita fuerit hæc formula ſolennis *אתה לי שׂוּס רַמִּים חַתָּן* *Sponsus sanguinum es mihi*, à matre, filiolum circumciſum ulnis amplexante, & ſibi de circumciſione ejusdem gratulante. Hanc expoſitionem tuentur Medus, Schindlerus atqve Spencerus provocantes ad Arabum morem, qui Chatana circumciſum vocant, nec non ad autoritatem Aben-Ezra & R. David Kimchi, quorum ille in h. l. ait *מִסָּוּ מִנְהַג הַנְּשִׂיִם לְקַרְוֵא לְבֵן כַּאֲשֶׁר יוֹמֵל חַתָּן* *Mos est mulierum filium cum circumciſitur sponſum vocare*. Senſum vero verborum ita explicat *אִישׁ רַמִּים אַתָּה לִּי כִּי בְעִבְרִית יִמְרָת בְּעַלִּי* *Vir sanguinum tu mihi es: Nam propter te interficitur maritus meus*. Cum quo & R. Salomon Jarchi concordat. Hic vero in libro Radicum rationem reddit, quare matres filium recens circumciſum *חַתָּן* Sponſum vocent, *quia ſe die circumciſionis novum gaudium matri paratur, ut die nuptiarum*; Schindlerus in Lex. Pentaglotto, ait, inde puerum circumciſum sponſum vocari, *quia per hunc ritum Deo & Eccleſie ipſus conjungitur & deſponditur*. Spencerus Lib. I. Leg. Hebr. cap. 4. Sect. V. p. m. 81. ita pronunciat: *Circumciſi omnes ritu illo tanquam annulo, Deo deſponſari, in filiorum ordinem adſciſci & familie ſue conjungi cenſebantur*. Verum ſicuti nihil de actu ſeu admotione præputii abſciſſi ad genitalia, aliàs occurrit in Traditionibus & Conſtitutionibus Hebræorum de Circumciſione, quæ recenſentur à B. D. Sebaſt. Schmidio Parte II. de Circumciſione ex Maimonide, libro Col. Bo Schulchan Aruch & סֵפֶר סֵפֶר ſeu Libro præceptorum Magno, ſicq; non dicendum fuiſſet *לְרַגְלֵי וְרַגְלֵי* ſed *בְּרַגְלָיו* ut monet B. D. Pfeifferus Dub. vex. Cent. I. loco 85. Itaque de appellatione Sponſi

qua salutetur recens circumciscus, afferuntur ex recentioribus, non vi-
 dentur huc quadrare, quia ex nullo exemplo alio ostendi potest, quod
 jam Mosis ayo, circumcisi pueri Sponsi fuerunt dicti, nec probabilis sit
 ratio appellationis adducta, quasi eam Midianitis, quæ hæctenus con-
 temperat hoc sacramentum, habuerit perspectam. "Difficulus indu-
 "ci possum ut credam, eam significationem jam tum Sephora ætate ob-
 "tinuisse, quia talis locutio & meditatio non nisi ex fœdere Dei origi-
 "nem trahit, & opinionem, quod Sacramento Circumcisionis Despon-
 "satio cum Deo fiat, fundamenti loco supponit. Quæ cogitatio, cum
 "Israelitis potius quam Arabibus in mentem potuerit venire, ego cum
 "Jacobo Guffero (Comm. L. Ebr.) existimaverim, primos fuisse Israe-
 "litas, qui vocem מיתן circumcisioni accommodarint, scribit Salomon
 Deylingius Observ. Sac. Parte II. Observ. X. §. 8. Neque obstat quod
 Midianitæ ex Abrahamo per Keturam descendentes observaverint pro-
 cul dubio circumcisionem, quam hodiernum Ismaelitæ propterea admit-
 tunt. Etsi enim negari fortè non possit, filios immediate ex Abrahæ
 Uxore secunda Ketura natos, fuisse circumcisos, cum tamen cessasset
 apud eos peculiaris illa Dei dispensatio, qua in Jacobi familia Deus sub-
 inde novis revelationibus fœdus suum confirmavit, etsi fuerint inter
 Midianitas & similes qui perstiterunt in cultu communi Deo debito,
 inter quos fuit & Jethro ejusque familia; Intercidisse tamen paulatim
 circumcidendi pueros ritum verisimile videtur, cum illi à reliqua fami-
 lia separati, finem illius sacramenti non satis intelligent. "Quis ex
 "verbis fœminæ Midianitidis commotæ ob circumciscum infantem &
 "periclitantem maritum, excuspat morem, qui fuerit tempore Mosis?
 "Ajunt pueros apud Hebræos ipso circumcisionis die appellatos fuisse
 "sponfos: Petimus dari exemplum, nullum profertur. Loco exem-
 "pli pugnant autoritate Onkelosi. Accipimus testem, sed memento
 "te quid probandum sit -- Audite Onkelosum loquentem ad vers. 25.
 "Propter sanguinem circumcisionis istius, detur Sponsus meus vobis
 "vers. 26. Nisi sanguis circumcisionis istius esset, reus mortis factus
 "erat Sponsus meus --- Mosen esse Sponsum cujus Sephora meminit,
 "non puerum circumciscum inde constat, ait Collocutor in Vesperis
 Grævingianis, Colloquio I. de Sententia Medi differens, p. 11. & seqv.
 Alias rationes laudati Angli ibidem ita perstringit. "Arabibus מיתן
 "est circumcidere, quid inde? Apud Hebræos filium circumcidendum
 iplo

ipſo circumſiſionis die Sponſum fuiſſe vocatum? Fiat argumentum.⁷
וּמִן non ſignificat ſponſum ſed generum; At conſeſſum maritum
fuiſſe vocatum Sponſum ſaltem ſponſaliorum die. Hoc fatentur, ſed
nomen illud Marito negant dari unquam amplius poſt ſolemnia nu-
ptiarum. Hoc nobis ſufficit. Sephora maritum redivivum videns
ſuum מִן merito vocaverit veluti novo ſponſaliorum die. Si quos
Rabbinos teſtes advocant illis alii non minus credibiles opponuntur.
Nullas videmus afferri rationes, quæ aliquam habeant veri ſpeciem
ab illis, qui hæc verba ad infantem referunt. H. 1.

V.

Altera ſententia, juxta quam Zippora creditur tetigiſſe pedes Mo-
ſis & conſequenter eidem dixiſſe: *Sponſus ſanguinum mihi es*, magis
nobis arridet. Eò enim nos ducit tota ſeries narrationis hujus. Si
enim illa bene expendatur, relativum Ejus non poteſt commodè ad ali-
um referri, quam ad eum cui Dominus occurrit, occiſurus eum v. 24.
quemque Zippora per circumſiſionem filii, liberare volebat ex morte,
& de quo mox dicitur: *Et diſceſſit ab eo וּרְחַק מִמֶּנּוּ* ſc. Deus aut An-
gelus, qui Moſen perfequebatur. Cum enim vox ſit maſculinæ gene-
ris, nullo modo poteſt quadrare illorum ſententia, qui id referunt ad
Zipporam, quaſi offenſa hac neceſſitate filium circumſidendi, reſceſſerit
a marito & ad parentem redierit. Idem inter Hebræos doctiſſimi fa-
tentur magno conſenſu. R. Abarbenel diſertè כָּנַעָה לְרַגְלָיו שֶׁל מֹשֶׁה
reigit ipſa pedes Moſis & dixit: Kimchi quoque & cum ipſo Autor
Libri Michlal Jophi לְפִי רַעְתִּי לְרַגְלֵי מֹשֶׁה Aben Ezra לְפִי רַעְתִּי לְרַגְלֵי מֹשֶׁה
Mea ſententia ad pedes Moſis ſc. projecit. Scilicet dolet Zippora quod
ſpretis gentis ſuæ prociſ, apud quos tantum periculum vel ex neglecta
vel admiſſa circumſiſione in tenella maſcula prole, metuendum haud
erat, Viro Hebræo nupſerit, deploratque, quod viro, qui ſanguine redi-
mendus erat, deſponſata fuerit, ac inde exclamat לִי רָמוּם אֲתָה לִי
Tu Sponſus ſanguinum es mihi. Quaſi diceret, juxta expoſitionem Fa-
gii: *Sanguine te redimere & retinere cogor, nempe ſanguine filioli
mei, quem niſi circumſidiſſem, ac ſanguinem ejus ſudiſſem, actum erat de
vira tua*. Vel ut Jacob Guſſetius c. 1. apud Deyling. Part. 2. Obſerv.
X. ſ. 9. hæc παραφραſis. *Tu mihi deſponſatus es & in maritum datus
fuiſti ea Lege eòq; malo omine, ut homicidia admitteremus eòq; in noſtros
filios, quibus circumſiſo ex veſtro Ebraorum ritu tam teneris eſt infe-
ronda:*

renda: Jam enim eo vulnere filium meum periturum veor: Quid enim aliud in infirma ista arate, præsertim accedente itineris faciendi commotione sperandum sit? Obstare quidem videtur, quod ipsa Zippora jam ante circumcissionem filii primogeniti, non ita ægre admisserit, nec propter illam ut hæc commota fuerit; Nondum enim illa tum venerat id cum aliquo periculo fieri, & potuit accidere, ut ex illa primogenitus graves dolores passus & in vitæ periculum adductus fuerit, unde jam experienciâ docta & sciens quanti periculi sit hæc res, in circumcissionem secundò geniti noluit consentire; neque consensisset, nisi per hunc sanguinem filii vitam Moïsi redimere coacta fuisset.

VI.

Cur autem ita dixerit Zippora Marito, non una est omnium sententia: Sunt, qui hæc verba, *Sponsus sanguinum es mihi*, putant fluxisse ex tenero amore Zipporæ erga maritum, quibus ipsa testata fuerit, quantopere diligit ipsum, ut sanguini filii tenelli non pepercerit, quo ipsum Moïsem suum servaret. Verba *Sponsus sanguinum es mihi* sunt Zipporæ non iratæ & indignantis, sed devotæ & gratulantis, non ad filium sed ad maritum directæ, inquit B. D. Pfeifferus in Dub. vex. Cent. I. loco 83. Quasi diceret: *En hoc præputium, quo ceu arrha quadam satis pretiosa te denuo sponsum & maritum acquirō, adeoq. nunc demum verè tibi desponsata sum, etiam pretioso sanguine filii mei ob divinum factus effuso quo tibi vitam & te mihi asserui.* Id. ibid. Eodem sensu & Tar gum hæc verba expressit. *Per sanguinem circumcissionis israhel, datus est Sponsus nobis*, quæ Spencerus de Leg. Hebr. Lib. I. c. 4. Sect. 5. ita explicat: *Ritu illo Deo & Ecclesiæ nostræ quasi conjugii federe copulatus es, Addens, Eos itaq. fugit veritas, qui sentiunt Zipporam è fervore quodam muliebri, & us bilem suam in maritum evomeret ea verba protulisse, quasi Moïses in causa fuisset, quod ritu tam sanguineo tenerum filiolus sui corpus mutilare cogeret.* Glassio tamen Rhet. Sac. Tract. I. c. 12. p. m. 879. hæc non placent: *Non est, inquit, verisimile, Zipporam mulierem exteram de Circumcissione (cujus dilationis ipsa dubio procul causa existit) tam præclare sensisse & fuisse locutam.* Alii vicissim verba hæc Zipporæ esse indignantis & iracundæ, quasi illa projiciens in maximo æstu animi abscessum præputium ad pedes Moïsi, dicere voluerit: *Tu es causa, cur mihi fundendus fuit sanguis filii mei, merito indignor & te voco Sponsum Sanguinum.* Sic Rivetus l. c. provocans ad Rabba-

rum,

num. Sic Joh. Columbus Jesuita & Professor Lugdunensis Comm. in
 h. l. p. m. 237. *Cum irā astuantis hæc verba sint, omnino arbitror in-*
ferre contumeliam Viro, quam dixi. Sic Vesperæ Groningianæ. Ejus
 actio tum verba, dicitur ibidem p. 15. *indignantis atq; exprobrantis spe-*
ciem præ se ferunt: At indignatio & exprobratio cadunt in Moſen: In-
dignatur autem & exprobrat, vel quod filii circumſiſionem neglexerat,
vel quod eam colebat religionem, quam qui præſtentur, iis vel in aratem
teneram & innocentem ſeuiendum eſt, & hæc animo obverſans indigna-
bunda pueri præputium ad Mariti pedes projicit, quaſi diceret: En habe
tibi filii præputium, quod tua Religio juſ ſanguinis ſitibunda poſtulat, &
in hæc erumpit verba: Sponſus ſanguinum mihi eſ: Sponſus eſ quidem,
ſed Sponſus ſanguine redimendus. Non aliter Episcopius Inſtit. lib. II.
 c. 10. p. m. 43. Et Joh. Clericus Comm. in h. l. p. m. 21. & ſeqv. Et
 ex Noltraibus B. D. Chytræus in h. l. *Mulier, inquit, metuens ſimul &*
mariti & filii exitium, circumcidit filium & præputium ad pedes Moſi ab-
jecit -- Fremens itaq; & irata, relicto Marito Moſe, in patriam ad parentes
redire inſtituit. Non aliter Lucas Oſiander Comm. in h. l. & Run-
 gius, *Conſternatione, ait Comm. in h. l. atq; irā incitata præputium abji-*
cit ad pedes Moſi, miſeram ſuam conditionem deplorans. Vox Sponſus
ſanguinum mihi eſ, non eſt blandientis filio, ut Rabbini ſingunt, circumci-
ſum olim ſponſum appellari ſolitum fuiſſe, ſed eſt exprobrantis marito infe-
licem conditionem. Similiter Deylingius l. c. *Zippora, inquit, è ſervo-*
re quodam muliebri, ut iram ex filii vulnere doloroſo conceptam, in mari-
tum effunderet, hæc verba protuliſſe rectè exiſtimatur.

VII.

Quia vero prioris ſententiæ Autores, videntur ex amabili & gratio-
 ſo Nomine *Sponſi*, poſterioris autem ex odioſo Epitheto *Sanguinum ſi-*
ve ſanguinari colligere de affectu Zipporæ, hinc eadem diligentius ſunt
 luſtranda, quò pateat, quibus fundamentis hæc illave ſit ſuperſtructa.
 Vocem זִיפּוֹרָה quod attinet, in genere ex Rad. זָרַח in Hiſthpael uſita-
 ta, *Affinem* notat, ſive talem *per quem duæ cognationes & familia, qua*
diverſe inter ſe ſunt, per nuptias copulantur & altera ad alterius cogn-
ationis fines appropinquat, ut ait D. Joh. Avenarius in Dictionario He-
 bræo. Comprehendit verò omnes gradus affinitatis, ut eſt *Socer &*
ſocruſ, gener & fratres ſponſæ ſeu Uxoris. Idem vult Græcos τὸ Π
 expreſſiſſe per γ , ut $\gamma\epsilon\tau\upsilon\upsilon\alpha\iota\omega\varsigma$, $\gamma\epsilon\tau\upsilon\upsilon\alpha\iota\omega\varsigma$ *propinquus vel affinis ſum,* $\gamma\epsilon\tau\upsilon\upsilon\omega\varsigma$
affinis

affinis, propinquus cognatione, yestva & yestvaic vicinitas, propinquitas cognatio, cui responderet germanicus gatten/ zusammen gatten. Sic usurpatur hæc vox Gen. XXXIV. 9. ubi Sichem ad filios Jacobi, cum Dinam sibi peteret dari in uxorem, ait וְהָרַחְקוּנוּ אִתָּנוּ *In affinitatem recipite nos, filias vestras dabitis nobis.* vid. Jos. XXIII. 12. Efr. IX. v. antepen. 1. Sam XVIII. v. 18. Inde ergo respectu generi חותן dicitur *Socer* item frater Sponsæ Exod. XVIII. 1. Jud. IV. 3. nec non *Socrus* Deut. XXVII. 4. Respectu Soceri vel Socrus *gener* sic dicitur 1. Sam. XVIII. 18. Jud. XV. 6. Gen. XIX. 14. sed & respectu Sponsæ ita vocatur desponsatus. Jer. VII v. ult. XVI. 9. Ef. LXII. 5. 1. Sam. XXII. 4. Sicut & inde nuptiarum dies חתונה Cantic. c. III. v. ult. vocatur. Conf. Buxtorf. Lexico Hebr. & Concord. & Edw. Leigh. Crit. Sacr. p. m. 88. Edit. Lond. Equidem putant aliqui *nomen hoc non dari Marito, nisi sponsaliorum die.* Et Elias quidem in Thisbi, cit. Christoph. Cartwright in Addit ad Electa Targum. Rabb. in Exod. p. m. 468. vult durante duntaxat nuptiali convivio per septem. dies חתן Sponsum & כלה sponsam vocari, postea autem non vocari eum חתן nec illam כלה nisi a Sponsi & Sponsæ parentibus. Sed exempla adducta contrarium testantur, quod etiam tum ab affinibus, Socero & ipsa Uxore nomen hoc postea, cum jam in matrimonio viverent desponsati, illis datum fuerit; Sicut enim vinculum per desponsationem factum irruptum manet per totum tempus vitæ & cohabitationis; ita & nomen חתן, cum aliâs Hebraei & alia nomina habeant, quibus Sponsum a Viro seu Marito distinguant. Accedit, quod ex sententia R. Levi, quem Drusus laudat ad Diffic. Loca Exod. c. II. & R. David Kimchi quem citat Fagius in h. l. in libro Radicum, vox חתן *innovationem quamvis cum letitia notet,* qui propterea ait: *Quemadmodum innovatur letitia in die nuptiarum, sic etiam innovatur in die circumcisionis.* Atque sic non præcisè ad Maritum sed potius ad Filium circumcisum hanc appellationem pertinere velint. Non ergo est, quod ex appellatione חתן certò colligant illi, Zipporam amabili & dulci nomine Maritum compellasse & Sponsalia pristina, nova quasi, data arrha repetere voluisse.

VIII.

Circa epitheton חַמְדָּה largimur illis, qui existimant *odiosam hanc esse phrasin,* ut ait Rivetus, & in Scriptura Sacra חַמְדָּה אִישׁ *virum sanguinarium.* Psal. V. 7. 2. Sam. XXI. 1. עֵיר חַמְדָּה *Civitatem sanguini.*

11

sanguinum Ezech. XXII. 2. notare, & in plurali numero in significatio-
ne cædis & homicidii vel menstrua feminarum pollutionis, ad designan-
dam vel illam sanguinis effusionem vel illud sanguinis profluvium, quo
reatus vel typicus vel realis contraheretur, ut loquuntur Collocutores
Gröningiani p. 18. Non tamen inde sequitur, דם הרתן necessa-
riò Sponsum Sanguinarium denotare. Constat enim vocem דם diver-
simode accipi. Accipitur enim simpliciter pro sanguine Exod. VII. 21.
 Esa. IX. 4. in specie *sanguine menstruo* Lev. XX. 18. & pro eo quod
sanguinem colore refert Joel. II. 31. Gen. XLIX. 11. quasi sit ex דם
rufus. Inde per hanc vocem maxime in plurali homicidia & cedes, in
quibus sanguis effunditur, indicantur, ut Gen. IV. 10. Deut. XIX. 12.
 Psal. IX. 13. Hof. I. 4. IV. 2. Item *reatus ac pana sanguinis injustè*
effusi Levit. XX. 9. Deut. IX. 10. XXI. 8. 9. 2. Reg. XXIV. 6. per
 metonymiam effecti; Item *graviora quolibet peccata* per synecdochen
 speciei Psal. LI. 6. Esa. I. 15. Significat etiam per metaphoram *mor-*
tem spiritualem. Ezech. III. 18. XXXIII. 8. Et tandem דם dicitur
 de hominibus *sanguinis effundendi cupidis* ut in Ps. V. 7. 2. Sam.
 XXI. 1. Esa. XXXIII. 15. Prov. I. 10. vid. Glass. in Rh. S. p. m. 729.
 855. 871. 919. 925. Unde ergo probabunt illi hõc ultimo sensu &
 hic Mosen à Zippora dictum *Virum sanguinarium* aut ad sanguinem ef-
 fundendum pronum. Quò minus vocem hanc hac significatio-
 intelligamus, ipsa conditio, qua Mosen tunc fuisse in periculo mortis
 constat, refragatur, utpote quem, morti proximum Crudelem aut Sa-
 nguinarium appellasse uxorem minime verisimile. Neque quisquam
 Hebræorum dixit דם הרתן *sponsum sanguinarium* denotare vel
 crudelem, quem potius misericordiã dignum appellaveris. Unde R.
 Abarbenel explicat דם הרתן מן דעולם *Sponsum*
mortuum & qui ex vita discedit. Sic B. Frischmuth Disp. de Cir-
 cumc. Zipporæ Cap. III. §. 6. provocans ad Can. B. Glassii: *Quod Re-*
gimen Hebræorum ratione usus & significationis non sit uniforme sed va-
rium, quippe quod non tantum Causam efficientem sed & materialem, ef-
fectum, subjctum recipiens &c. notet, pro circumstantia textus, quod
laudatus Philologus variis exemplis declaravit Lib. III. Gram. S.
 tract. 1. caone 30. Adducit & hanc in rem *Aben-Ezram, qui etis scri-*
 bat in in h. l. כעבורך לי כי דמים אתה לי כי דמים *est: Tu vir sanguinis es mihi, quia*
 דמים דמים כי איש דמים *est: Tu vir sanguinis es mihi, quia*

propter ee (sc. ad filium dirigens, juxta eundem, sermonem) *maritus meus*: Non tamen diffiteri potest רמים pro circumstantia textus diversimodè esse explicandum: Unde sic commentatur רמים בלשון קדש על שני עינות האחד שפכות דמים כמו איש דמים אתה לי והשני לשון רבים מרם ממש כמו: *Sanguis in lingua sancta geminam habet significationem, primum cædus, sicut dicitur (1. Sam. XXX. 1.) Vir sanguinis mihi es: Deinde ut simpliciter sanguinem noceat, ut cum dicitur (Ezech. XVI. 16.) in Sanguine tuo, vives.* Sicut & idem Aben Ezra, verba illa post illa: *Et desitit ab illo, posita: Tunc dixit illa: Sponsus sanguinum propter Circumcisiones* ita explicat: *Cum vidit Mosè in morbo liberatum הוה הוה עמך Eum non appellat. שוהה מננין הוה הוה קראתה הוה מתכוסס ברם המילה הוה ut occisionem noceat sed ut sponsum sanguine circumcisionis conspersum.*

IX.

Non desunt tamen qui geminum affectum Zipporæ hic à Scriptore Sacro expressum esse volunt, & Indignationis seu Iracundiæ & lætitiæ s. Gratulandi: Illum in priori, huic in posteriori sententia R. Salomon Jarchi quidem ad filium utrumque referens illud: הוה הוה רמים לי, הוה הוה רמים לי, ad filium animo concitatiorè protulisse q. d. הוה הוה רמים לי, הוה הוה רמים לי, *es causa, cur sponsum s. maritus meus sic occidendus: Hoc vero: הוה הוה רמים לי, הוה הוה רמים לי, Sponsus sanguinum propter circumcisionem ad Mosè dictum esse, quasi Zipporajam intelligens, propter dilatam circumcisionem fuisse interficiendum* (ab Angelo, nempe, uti Rasi hic nugatur, qui speciem serpentis induerat & deglutierat ipsum à pedibus usque ad femora seu membrum virile Conf. Comm. R. Salom. Jarchi latinè versus ab Excell. Dn. Joh. Frid. Breithaupto. & Gothæ A. 1710. edit. p. m. 425. in Noris.) Hòc sensu: *Non tu quidem Sponsus sanguinum es, quod propter ee occisus vel occidendus sit Vir meus: Talis tamen es propter sanguinem circumcissionis.* R. Aben Ezra modò citatus eodem ferè modo: *Non tu quidem Sponsus sanguinum es, quod propter te occisus sit vir meus; veruntamen הוה הוה רמים לי הוה הוה רמים לי Sponsus volutans te in sanguine circumcisionis.* Cum hoc consentit Isaacus Arama apud Simeon. de Muis Var. Sacr. Tom. II. Oper. in h. l. p. m. 39. qui ita habet: *Cum vidisset Sephora in periculo esse maritum, filio dixit: ככר נולדת*

נולדת לסימן דמים בכתי וררתי *Natus es in signum domi mee sanguinum & in malum meum. Verum eadem cum animadvertisset de fuisse periculum & dolorem (subito mutata sententia) ait שנהפכו הרמים חתן דמים למורה האלו לדמי כרית מילה ושמהו* *Conversi sunt illi sanguines in sanguines federis Circumcisionis & letitia, Similiter & R. David Kimchi in libro Radicum: Muysius quidem utrumque refert ad Mosen, ita tamen ut sentiat, aliter locutam esse Zipporam postea ac antea, quod colligit ex particula לי priori effato addita, quam vult idem notare quod בעבורי quasi initio dubitaverit Zippora, quæ esset mali, quod acciderat marito, causa, num ipsa an vero filius h. l. Num forte, non Moses, sponsus sanguinum tu i. e. mortali morbo correptus, propter me. Cum vero videret Mosen melius se habere, cognoverit, non aliam fuisse morbi causam, quam ipse propter circumcissionem filii dilatam, & hinc dixisse, Mosen, Sponsum Sanguinum propter circumcissionem Verum hæc non placent Collocutoribus Gröningianis, Hæc ingeniose satis, verba sunt eorundem p. 15. an verè non ita certum. Nobis aliter videtur. Nihil est in textu, ex quo conjicias Sephoram vel minimum dubitasse, num ipsa fuisset mortis Mosi inentata causa & occasio. & לי poni pro בעבורי durum est & insolitum, & deorsu hujus ocula, qua daturו טו אני locum tenet, quæ significat mihi, fortè nunquam propter me. Ipsi tamen verba posteriora, animo sedatiore repetita fuisse putant, quod cognovisset peracta circumcissione Mosen fuisse in causa, cur manus suæ fuerint sanguine filii cruentanda.*

X.

Omniū simplicissimè Verba hæc Zipporæ ad Mosen כן חתן דמים אתה לי ita accipiuntur, non quasi aut latibunda sive gratulabunda, aut iracunda sive indignabunda, hæc dixerit, sed potius quod dolore & compassione super periculo mortis & doloribus filii ex circumcissione commota, hæc protulerit, & testari voluerit Mosi, quantum sibi deberet ipse, q. d. *Sanguine filii te redimere cogor, aliàs actum fuisset de vita tua.* Sic P. Fagius hæc ipsa verba interpretatur, it. Vatablus, Alphonfus, Toftatus, Tom. II. Oper. Part. I. p. 48. Junius & Tremellius in Not. *Non sunt verba Matris blandienti filio in doloribus,*

B. 3,

nee

nec indignantis adversus Moſen, ut quidam voluerunt, ſed gratulantis ſibi de marito liberato q. d. Sponſus es quem ſanguine filii mei circumciſi tanquam dote mihi denuo acquirō & a morte redimo alioqui periturum, ſcribit in h. l. Corn. Janſenius Epiſc. Ipreſis & Lovan. Theologus Comm. in h. l. Atque hanc communem ſententiam docet eſſe Rivetus. Sicque hujus commatis idem eſt ſenſus ac ſequentis: *Tunc dixit illa: חתן רמים למורה* Nam poſterius declarat prius, & rationem adducit, quare ita Moſen compellaverit: Neque adeo evidens, num hæc ſint Zipporæ an vero Scriptoris Sacri, qui, ut aliàs sæpe fit, cauſam reddit hujus appellatōnis, quâ Zipporæ Moſen Maritum ſalutavit. *Sunt hæc verba Moſis,* annotavit Junius & Tremell. *quibus declarat uxorem ſe Sponſum ſanguinum vocaſſe, quia filium circumcidi oportebat, quod Midianitidi de voluntate Dei non ſatis inſtructè ingratum erat. H. I.* Mihi ſimplicius multo videtur ſcribit Chriſtoph. Carthwright Elect. Targ. Rabb. f. Annot. in Exod. in h. l. *ut verba iſta חתן רמים utroq; loco eundem ſenſum habeant, ac poſteriori, & illud למורה additum ſit explicatōnis gratia, quò nempe clariùs intelligatur, quam obrem ſeu Moſen ſeu puerum Sponſum ſeu generum ſanguinum appellari.* Rivetus interim urget vocem למורה quaſi non ſolùm Moſi circumciſionem filii, per quam redemerit ipſius vitam, exprobrarit, ſed & Deo ipſi voluerit obſtrepere, propter circumciſiones, qui ceremoniam iſtam inſtituerit & Abrahami poſteris demandarit. Verùm, quomodo ex hoc loco tale quid colligi poſſit, non adeo, ut ipſe putat, pater. Variè de hac voce quare in plurali dicatur למורות ſentiunt Commentatores. Judæi vulgo & inter eos R. Bechai Sephoram *in numero multitudinis* dixiſſe למורות quia circumciſio fiebat apud Judæos per מרידה ופריעה *per amputationem ſc. præputii & denudationem ſc. glandis q. d. שתי מורות* duæ eſſent circumciſiones. Verùm unde probabunt à Deo demandatam alteram circumciſionem ſ. denudationem, & quod illo tempore ſic obtinuerit in circumciſione ut hodie. Vid. Friſchm. Diſput. § 8. Alii putant hiſce verbis reſpici ad geminam circumciſionem rationem, *Iſmaelitæ an videlicet & Iſaac poſteriorum ſeu Ebraicam,* quorum infantum hæc in tenella ætate die præciſè octavo, illi anno decimo tertio ætatis circumciſebantur, quaſi Zipporæ de his litigarit cum Moſe, num hac vel illa ratione eſſet circumciſendus. Sed quomodo vincere poſſunt, il-
lam

lam diversitatem circumcendi infantes jam illâ ætate inter Abrahamidas & Ismaelitas in usu fuisse, ut hodie illa apud Turcas & Mohamedanos conspicitur: Et hanc fuisse rixarum materiam inter Maritum & Uxorem, unde constat? B. D. Seb. Schmidius putat per pluralem respici tum ad circumcissionem externam corporalem, tum ad internam spiritualem, de qua alias Scriptura S. in primis Paulus Rom. II. 29. Hæc, si verba hæc referantur ad divinum Scriptorem, admitteremus. Simplicius tamen & hic cum Frischmuthio enallage numeri statuitur, cum neque Syrus neque Arabs neque noster B. Lutherus pluralis numeri in suis translationibus habuerint rationem. Dixit למורהו ut dixerat רבים numero quidem multitudinis, sensu singulari pro lingua indoles, verba sunt Collocutorum in vesp. Gröning. p. 16.

XI.

Quod Zippora hic dicit de Mose, hoc Ecclesia dicere potest de Christo. Verè enim hic suæ sponse Mystice fuit חתן רמים Sponsus sanguinum: Non solum in sua circumcissione, quam & ipse suscepit Luc. II. 2 r. sed & maximè in tua passione & morte, in qua sanguinem suum effudit pro nobis in Redemptionis pretium, talis fuit. Neque enim sine causa hanc phrasin Zipporæ ad Mosen consignavit ipse Moses, de quo Salvator ait: *Moses scripsit de me* Joh. V. 46. Et notanter sanè phrasin hanc repetit ipse non solum ex ore Zipporæ, sed & causam appellationis addens & explicans, quare dixerit ipsa, Sponsus sanguinum, quasi indice digito monstrare voluerit, quod in hisce latuerit mysterium, non obiter pensitandum. Si enim Caiphas svadens mortem Christi in Buleverio Pharisaorum, aliud dicere voluit, aliud ex Dei consilio significavit: *Expedire ut unus pro conservatione populi moriatur.* Joh. XI. 50. 51. XVIII. 14. Ita ut gratia Spiritus S. usa sit ore illius ad prædicandum futurum, tamen si pollarum ejus (Caiphæ) cor non attingerit, ceu ait Ambrosius Serm. XV. in Psal. CXVIII. Quid impedit si dicatur & Zipporæ linguam sic direxisse Sp. S. ut futurum aliquod mysterium insinuarer? *Agit Spiritus Domini & per bonos & per malos, & per scientes & nescientes, quod agendum novit & statuit,* inquit Augustinus lib. Qq. super Judicum qv. 49. Vid. eundem lib. 2. ad Simplic. qv. 1. & lib. IV. Trinit. c. 17. lib. XII. de Gen. ad lit. c. 22. & Chrysof. Homil. XXI. in Gen. Huc pertinet & exemplum Bileami gentilis

gentilis Propheta Num. XXIII. 5. *Quid Bileamo impurius & scelestius, & tamen ipsius lingua ad benedictiones Deus usus est? Quid Caiapha sceleratius? & tamen vaticinatus est, & gratia linguam quidem ipsius, sed non ita mentem tetigit. Quod si quid etiam, quod magis mirandum sit, intelligere cupis, per corvum h. e. immundam avem celipetam illum Eliam pascebat. Quod circa dubites quin per flagitiosos quosdam sacerdotes divina & natura sublimiora charismata tribuantur, scribit Isidorus Pelusiota Hennio Comiti Epistol. lib. II. epist. 37. p. m. 137. Nul- lum est dubium, quod Moses in multis typum gesserit Christi. Etsi enim officium Moysis diligenter distingvendum sit, ab officio Christi tanquam *Melioris Pacti Mediatoris* Ebr. VI. 23. IX. 15. *Lex enim est per Moysen data, gratia & veritas per Jesum Christum prestata est* Joh. I. 17. Moses non fuit Mediator Redemptionis, verum Legis divinae Receptionis & Traditionis, quando illam à Deo acceptam populo tradidit, *Internuncius seu Interpres tum Dei ad populum tum bujus apud illum.* Gal III. 19. Act. VII. 38. Christus non solum legem accepit, sed & implevit. Ipse Tabulas contractas (quo facto lex à nobis in corrupta natura ostenditur violata Exod. XXXII. 19.) reparavit & restituit. Legemq; *non lapideis verum carnis cordis fidelium tabulis inscripsit* juxta promissionem Jer. XXXI. 33. Nihilominus; sicut Moses, simul ac natus sè vi Pharaonis furoribus expositus & ad necem quæsitus, Dei providentia salvus & incolumis evadit. Exod. II. 10. Ita Christus sanguinolentas manus Merodis in infantia effugit Matth. II. 14. Moses erat opilio pacens gregem Jethronis foci sui Exod. III. 1. De illius conditione, gestis & factis inde ad quadragesimum annum ætatis, nihil quicquam memoratur. Talis erat Christus, Pastor oviculas Patris sui perditas quæsitum missus Matth. XV. 24. de cujus vita privata nihilo plus ac de Moysis, usque ad trigésimum annum narratur. Uterque à Deo missus, Moses ad eximendum è servitute Pharaonis Ægyptiaca populum, Christus ad liberandum Israellem Dei è potestate Satanæ, à peccato atque condemnatione, servitute atque onere longè gravissimo. Ille ad ducendum populum Cananzam versus: Hic ad introducendum Israëllem Dei in Cælum. Ille non nisi ad terræ promissæ fines, hic in possessionem ipsius cælestis Canaan. Moses Dei jussu Pascha instituit & sacrificia, immolavit pecudes, & sanguine agni consperfit ædes Israelitarum, cujus bene-*

beneficio liberabantur ab Angelo percussore. Exod. XII. Christus vero se ipsum immolavit & per asperionem proprii sanguinis ab æterna nos liberavit morte. Moses serpentem erexit in deserto, Christus ipse sublati in crucem Joh. III. 14. Moses intercedebat pro Israele, manibus ad vesperam usque super baculo expansis. Exod. XVIII. 2. Christus expansis in cruce manibus pro nobis oravit & Amalekitas infernales profligavit: Dei quoque iram a nobis, ut Moses Num. XIV. 19. 20. avertit. Moses divinam legem promulgaturus, jejunavit quadraginta dies & noctes in Monte solus, Deut. IX. 9. Christus Evangelium prædicaturus totidē diebus & noctibus jejunavit in deserto Matth. IV. 2. Moses in deserto panem & carnem impetravit ad pascenda multa hominum millia Exod. XVI. 6. Idem fecit Christus Joh. VI. 10. Marc. VIII. 1-9. & majora miracula fecit quam Moses, ut docet Historia Evangelica. Moses sprevit honorem Regium & elegit malis vexari cum populo Dei Hebr. XI. 24. 25. Christus posthabita cœlesti gloria ad servandos nos sese demisit imò ipse nostras infirmitates portavit ac dolores. Es. LIII. 4. Moses aquas amaras, injecto, quod à Domino ipsi monstratum erat, ligno, edulcavit aquas in Mara Exod. XV. 23. Christus afflictiones nostras ligno crucis, dulces & salutare reddidit. Hebr. XI. 10. Moses de successore fuit sollicitus & constituit Judices Num. XXVII. 18. Ita Christus reliquit suæ Ecclesiæ vicarium nimirum Sp. S. Joh. XVI. 13. & Apostolis & Ministris suis ministerium & officium Spiritus demandavit ante Ascensionem Joh. XX. 21. Eph. IV. 11. Cœterum fuit & Salvator, ut Moses valdē afflicti, Mansuetus tamen Num. XII. 3. Matth. XI. 9. *Fidelis in domo Dei non ut Moses, qui servus erat, sed ut filius & Dominus Domûs.* Ebr. III. 5. 6. Et sicut Moses ad subeundam mortem in Abarim promptissimus Deut. XXXIII. 48 XXXIV. 5. Ita & Christus ad Golgatham in prompto obsequio erga Patrem Pl. XL. 19. Phil. II. 8. contendit. Denique ut Moses corpus gloriose resuscitatum viderunt discipuli in Monte Thabor Matth. XVII. 2. Ita Christus se in glorificato corpore post Resurrectionem ostendit Discipulis & ascendit ad dextram Patris, ingressus in gloriam Luc. XXIV. 26. Sic itaque Moses in hisce & aliis de quibus vid. Thomas Tailorius Celeb. Anglus in Christo Revelato Cap. VII. Edit. Genev. p. 43. & seqv. Christi typum nobis proponit. Quare propter hasce collationes ut Propheta Mosis similis fuit promissus. Sic enim DEUS ad Mosen: *Propheta m suscitabo eis e medio fratrum ipsorum sicuti tu es.* Deut. XVIII. 18.

C

XII.

Quemadmodum ergo Moses in hisce Christum præfiguravit, ita & connubium cum Midianiti de alienigena non fuit sine mysterio. Sicut enim Josepho Asnath filia Potipheræ Sacerdotis Ægyptii fuit desponsata Genf. XXI. 45. Simson Philistæam ex Thimnath sibi junxit. Jud. XIV. 1. Boas Ruth Moabitidem Ruth. IV. 11. 12 duxit in Uxorem, ex qua Obed Davidis Avus prognatus, sicut & ipse Boas Salmæ ex Rahab Hierichuntis filius erat Jos. VI. 22. Matth. 1. 5. David juxta Ahinoam Jesrahelitidem in uxorem habuit Abigail Carmelitidem 1. Sam. XXX. 5. XXV. 9. *in præludium & typum quod Christus Ecclesiam ex gentibus sibi esset desponsaturus.* Sic enim Ambrosius Epist. 35. ad Iren. Davidis Uxorem Ahinoam synagogam Judaicam, Abigail vero Ecclesiam gentilium, quæ amisso viro, cui antea juncta fuerat, ad Christum transit, præfigurasse docet. Ita & Moses conjugium cum Midianitide mysterio non vacat, quodq; Apostolus de Abrahami filiis duobus ex Sacralibera & Agar serva pronunciat, ταῦτα ἐστὶν ἀλληγοροῦμενα Gal. IV. 24. Idem & hic videtur dicendum. Agnoscunt & illud in Circumcisione, quam Zippora in filio ex hoc matrimonio suscepto peragere divinitus coacta fuit, Doctores Ecclesiæ Antiquæ. Non adducam Gregorii Nysseni accommodationem nimis contortam ac longius à scopo textus remotam, quæ dicit, Mosens junctum alienigenæ denotare Doctorem Christianum, de dicitum Philosophiæ, quæ ipsi vera quidem gignit dogmata, quæ tamen, nisi circumcidantur captivando rationem sub obsequium fidei in J. C. 2. Cor. X. ipsi afferunt mortem. de vita Mosis Tom. I. oper. p. m. 193. sed illos solum laudabo, qui spirituales circumcissionem, quæ per Ecclesiam peragitur hic præfiguratam volunt, Sic enim Cyrillus Alex. Lib. IV. Comm. in Joh. Tom. IV. Oper. p. m. 434. *Dissolvi mortem & corruptionem destrui per spiritualem circumcissionem facile reperimus, si librum Exodi studiosius scrutemur -- Mosens occidere & interficere querit dicitur Angelus, & agrè discedit ab eo indignatus ob pueri circumcissionem, quam Sephora calculo cum peregisset, munus suum implevisse ait: Stetit enim sanguis &c. Sed nisi ratio quædam mystica in his lateat, quem sensum obsecro capiet, quod infantis circumcissione Moses Sacrorum interpretes servatur & crudelis exterminator exhibitio cruore compellitur ac retro quodammodo vestigia stetit? Itaque non satis fuit ad solutem Beato Mose, sua circumcissionis bonum vel gloria-*

tio Sic enim potius dicendum reor: Non enim mortem quæ omnes passim
 bonos & malos invadit, circumcisionis legalis vis destruit: Sed vel nolentem
 ac in irabilem actum repellit & evertit, novi populi, hoc est eorum qui in
 Christum crediderunt Spirituales circumciso, quæ per Sēphoram i. e. Eccle-
 siam r. Effusimē peragitur. H. l. Augustinus lib. 2. Q. q. super Exod. qv.
 XI. Tom. V. oper. p. m. 129. Stetit sanguis, scribit, circumcisionis
 infantis: Non enim ait: Recessit ab eo, propter quod circumcidit infan-
 tem: sed quia stetit sanguis circumcisionis: Non quia currit, sed quia
 stetit, magno nisi fallor Sacramento. Quale sacramentum intendat Au-
 gustinus non indicat. Procul dubio vero & ille circumcisionem spiri-
 tualem filiorum Novi fœderis habuit in animo. Nisi malis dicere,
 eundem fecisse cum Epiphano, qui ex verbis Græci textûs ἐστὶν τὸ αἷμα
 τῆς περιτομῆς Christi circumcisionem, qui sua circumcisione eandem
 abrogavit, prædictam voluit, cujus verba sunt hæc: Sēphora dicebat
 οὐκ ἐστὶν τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς τῆς παιδὸς μου Non dixit: Circumcidi
 filium. Neq̄, enim id agebat Angelus ut circumciso fieret, neq̄, sangui-
 nis metu recessit: ἀλλὰ ὑποχώρησεν χόρον: Sed ut eum infantem, à quo
 circumcisionis cruor inhibendus erat, in memoriam revocaret. Quare
 mox, ut illud audivit ac præstitit, e medio se subduxit. At quisnam ille
 futurus esset infans accipe. Is enim erat de quo Propheta locutus est.
 Esa. IX. v. 1. Quoniam parvulus natus est nobis, & filius
 datus est nobis --- In quo Circumcisionis cruor stetit ut in Evan-
 gelio ipse testatur Job XII. 23. Nunc pervenit gloria Dei, ut Circumcisi-
 onem carnis præterivisse jam doceret & ad certum tempus figuræ servivisse,
 carnis vero præputium spirituali ac præstantiori circumcisione præditum
 contemplari Christum ejusq̄, re ipsa compotem fieri. Ita Epiph. adv.
 Hæres. lib. I. Tom. II. hæ. 30. quæ est Ebionit. s. XXVII. p. m. 153.
 Sic loquuntur PP. qui græcam secuti sunt translationem, quæ hîc rece-
 dit à textu Authentico, & mysterium, quod illi hîc quaesivere, non ita
 clarè ut ille expressit. Quid judicassent si textum originale consul-
 issent, in quo non hoc solum, quod Christus sublatâ corporali circumci-
 sione per spiritualem servaturus esset Ecclesiæ N. T. filios; Sed & quod
 ipse futurus esset Sponsus sanguinum, & sanguine suo se desponsaturus
 esset Ecclesiæ, innuitur. Viderunt hoc alii ex Patribus, qui ampliorem
 sensum juxta veritatem Hebraicam secuti sunt. Sic enim Commen-
 tarius in Apocalypsin, qui inter Opera, quæ Ambrosio adscribuntur.

Tom. V. Oper. Ejusdem exstat in Cap. VI. p. m. 405. *Moses in hoc loco eos, qui ex gentibus crediderunt, designat. Iniuo namque fidei Apostoli & predicatores considerantes imbecillitatem gentium fidem Christi suscipientium, nolebant illis austeriora Christi praecepta primum tradere--- Comminatus est igitur Dominus Mosi mortem--- Tulit ergo Sephora acutissimam petram & circumcidit carnem--- quia Ecclesia cernens filios suos nullo modo posse perfectam consequi salutem, nisi omnia desideria carnalia ab eorum corporibus extirparet, tulit austeriora praecepta Evangelii & amputavit à corporibus filiorum suorum omnium nutrimenta vitiorum--- Sephora post circumcisionem pedes filii sui terigit, quia ille circumcisionem salutiferam percipit, qui in bono quod capit, perseverat usq; ad finem. Postquam autem Sephora pedes filii sui terigit, jam non filium sed sponsum vocat: Sponsus vero Ecclesiae Christus est. Job. III. 29. Quem & Sponsum sanguinum vocat, quia Christi sanguine est redempta. Filii ergo Ecclesiae circumcisionem vitiorum & in bonis operibus consummationem, jam non filii sed sponsi vocantur, quia illi conjuncti sunt in caelis per copulationem membrorum, qui Sponsus Ecclesiae in terra vocatur & est. H. I. Rupertus de Trinit & operibus ejus in Exodum Comm. lib. I. cap. 20. *Mysterio hanc Historiam non vacare, ait: Alienigena quippe uxor Mosi Zippora, quod interpretatur pulchritudo sive placens, alienigenam gentium significat Ecclesiam--- Caterum & quoridie filios suos mater Ecclesia circumcidit, circumcissione spirituali ne fides Christi moriatur in illis, tangitq; pedes ejus, dicitq; inter circumcidendum filiis suis, Christus passus est pro vobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus, & his similia. Tom. I. Oper. p. m. 159. Rabbanus Maurus pariter sic commentatur in h. l. Secundum Historiam, mater gentilis novitatem rei admirans, ignara praecepti, quod Abraham datum est, circumcissione, ad Mosem; Sponsus sanguinum mihi es &c. Secundum mysterium autem Sephora typum tenet Ecclesia de gentibus, quae preputium filii sui i. e. populi gentilis, acutissimam petram, h. e. doctrinam Spiritus S. sive illa petra, de qua dicit Apostolus: Petra erat Christus. (1. Cor. X. 4.) docet exspoliationem Veteris hominis cum actibus ejus, ut mudent se ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. Stat enim sanguis circumcissionis, quando corruptibile hoc induit incorruptionem. lib. I. Comm. in Exod. cap. 8. Tom. II. Oper. p. m. 91. Quae repetuntur in Glossa Ord. in h. l.**

XIII.

Apprimè hæc omnia quadrant in Christum, Sponsum nostrum Mysticum. Placuit enim Spiritui S. conjunctionem Christi cum Ecclesia Desponsationis imagine gratissimâ designare. Sic enim de eadem loquitur Messias per Hoseam: *Desponsabo Te mihi &c.* Cap. II. 19, 20. ter idem repetit *ad indicandam desponsationis certitudinem*, vel ut Tarnovius explicat, ut insinuet pro ratione istius temporis, *unamquamq; Trinitatis Personam hanc desponsationem procurare*, Patrem adoptando seu nuptias faciendo filio Matth. XXII. 2. filiam humanam naturam assumendo, genus humanum liberando & conjugium spirituale cum Ecclesia ineundo. Eph. V. 32. Spiritum S. docendo & ducendo ad Sponsi notitiam & copulando per fidem, quam operatur, sponsam cum sponso. Quid Canticum Canticorum aliud, quam mysticam hanc desponsationem insinuat in sponsæ cum sponso colloquiis; Sicut & epithalamium Messiae descripsit David Psal XLV. Christus in N. T. difertè se vocat sponsam Matth. IX. 5. Matth. XXV. 11. Luc. XIV. 16. Et Johannes Baptista ejusdem præcurfor eodem nomine Salvatorem designat, se vero amicum sponso vocat. Joh. III. 29. Apostolus Paulus Sacramentum hoc desponsationis magnum esse pronunciat Eph. V. 32. & de eodem loquitur I. Cor. XI. 1. 2. Sicut enim per connubium Sponsus & Sponsa junguntur in unam carnem Gen. II. 14. 27. Ita Christus cum Ecclesia seu toto credentium corpore conjunctus est. Eph. V. 30. I. Cor. VI. 16. 17. ob hanc conjunctionem delectatur Sponsus in Sponsâ & vicissim. Sic Christus in Ecclesiâ Ef. LXII. 2. Eph. V. 9. Et vicissim Ecclesia in Christo Ps. XVIII. 2. Cant. I. 16. Ef. LXI. 10. Est inter Sponsum & Sponsam communio honorum. Ita communio habet Ecclesia omnia cum Christo I. Cor. III. 22. 23. I. Cor. I. 6. Splendet Ecclesia radiis Mariti sui, & Christus sibi tribuit, quæ Sponsæ fiunt adversa Act. IX. 4. Sponsus & Sponsa junguntur matrimonio, ut filios procreent. Sic Christus cum Ecclesia copulatur, ut filios progignant spirituales Psal. CX. 3. ut Christi genus, quod ex Spiritu ortum trahit Luc. I. 35. in fidelibus propagetur. Unde & genus illius dilectum vocatur I. Petr. II. 9. Vinculum hoc ut in connubio corporali Matth. XIX. 6. est indissolubile: Nec per mortem quidem solvitur Rom. VIII. 39. Sicuti deniq; copulationem Sponsi & Sponsæ, Sponsalia præcedunt, nuptiæ post tempus & aliquam conversationem cum Sponsa sequuntur.

quuntur: Ita & desponsatio Christi & fidelium fit hic in Regno gratia per Verbum & Sacramenta. In Baptismo fit stipulatio 1. Petr. III. 11. & ablutio Sponsæ Tit. III. 6. Eph. V. 26. In verbo loquitur ad cor sponsæ Hof. II. 19. 20. in S. Eucharistia convivium paratur, sicut & per hæc media dat arhabonem Spiritus 2. Cor. I. 22. Eph. IV. 30. Tandem Nuptiæ sequuntur in Regno Gloriæ Apoc. XIX. 7. 8. Vid. de hisce comparationibus ex Scriptura & Comm. Veterum elegantem B. D. Zeidlerum Homilia in Dom. XX. p. Trinit. inter Homil. Select. edit. hic A. 1702.

XIV.

Sed & Desponsationem hanc mysticam per sanguinem Sponsi hujus futuram & factam esse sacrae paginae aperte & clarissime docent. Sanguinem esse effusurum, & per eundem Ecclesiam suam Sponsam redempturum, loturum & purificaturum, *Goëlem* nostrum ita dictum à Jobo c. XIX. 25. (quia jus vindictiarum ex Sanguinis propinquitate & cognatione Num. XXXV. 19. Lev. XXV. 25. habet ein Blut-Rächer) patet ex oraculo Jacobæo: *Lavabit in vino stolam suam & in sanguine vine pallium suum*, inquit ipse de filio Juda, sive potius *Silob* ex hac stirpe prodituro Gen. XLIX. 11. quod plerique Veterum & Recentiorum Interpretum, ad ipsum Christi Corpus, quod animæ & Deitatis fuit quasi vestimentum referunt, conferentes hoc Vaticinium cum Esa. LXXXIII. 1. & Apoc. XIX. 3. quia in passione & morte Christus adeo copiosum fudit sanguinem, ut totum corpus ejus tingeretur sanguine, quo mysticum ipsius corpus, de quo alii hoc Vaticinium accipiunt, ablueretur & mundaretur Apoc. I. 6. vid. Gerhardus Comm. in h. l. & Disput. B. Par. in h. l. A. 1680. habita. Alii per stolam intelligunt carnem, per pallium Ecclesiam Christi. vid. Jansenius in h. l. Similiter per Sanguinem foedus novum firmandum & Zionem ex lacu aquis sc. consolationis carente, liberandam, promittitur, Zach. IX. 11. hisce verbis. *Etiamsu in sanguine sederis tui: Emisi vinctos tuos e lacu aquis carente*, vid. B. Pfeifferi Lect. Cursoriæ in h. l. in Dub. Vex. loco LXVIII. Clariora sunt dicta N. T. *Filius hominis venit ut daret animam suam in Redemptionem pro multis*, inquit Christus Matth. XX. 28. *Anima autem carnis est in sanguine*. Lev. XVII. 11. *Hic est Sanguis N. T. qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum*. Matth. XXVI. 28. *Attendite gregi, seu Ecclesie Dei, quam acquisivis sanguine suo*. Actor. XX. 28. *Redempti*

23

Redempti estis pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi I. Petr. I. 18. Conf. I. Petr. 1. 2. Redemisti nos Deo in sanguine tuo. Apocal. V. 9. &c. Sanguis enim requirebatur primò ad Redemptionem sive Emptionem Sponsæ, quæ sub servitute erat & captivitate, unde facta est liberatio, ἀπολύτρωσις, quæ est interveniente pretio facta Redemptio, per λύτρον pretium Redemptionis quod pro Redimendo captivo datur. I. Petr. I. 18. Rom. III. 24. Eph. I. 7. Ebr. IX. 12. Περὶ ἁμαρτίας acquisitio; vindicatio, tutatio respondens Hebr. חַטָּאת & פְּדוּתָא Lev. XXV. 4. qua utitur Apost. Act. XX. 28. vid. Eph. I. 14. ἔξαγορασμὸς Emptio, Redemptio non simplex sed interventu pretii alicujus, ut I. Cor. VI. 20. VII. 23. Apoc. V. 10. Pretium verò hoc in locis citatis expressè dicitur fuisse Sanguis Jesu Christi. Porro requirebatur sanguis ad sponsæ cum Deo ἀποκατάστασις reconciliationem, quæ tribuitur sanguinè Christi Col. I. v. 20. & εἰρηνοποίησις pacificationem Eph. II. 16. ad ἰλασμοῦν propitiationem & expiationem, quæ nõ in nuda & mera clementia consistit, sed quæ placamen vel supponit vel infert, ut Rom. III. 24. Quem (Christum sc.) proposuit Deus propitiatorium ἰλασθῆναι per fidem in sanguine ipsius (sc. per quem facta est expiatio) Et quæ ad Remissionem peccatorum & debiti præstandâ quoad culpam & penam Matth. XXVI. 28 Eph. I. 7. necessaria erat. Deniq; requirebatur etiam sanguis ad καθαρίσμοῦν mundationem & ablutionem Sponsæ Eph. V. 26. I. Cor. VI. 11. Apoc. I. 5. quæ quidem diserte sanguini Christi tribuitur. Sanguis enim Jesu Christi Filii Dei emundat nos ab omni peccato I. Joh. I. 7. Quæ omnia quia facta sunt per sanguinem, & satisfactio pro nobis & Justificatio & Sanctificatio Sanguini Christi Esa. I. III. 5. Ebr. IX. 12. & seqv. Rom. V. 9. 10. Eph. V. 26. &c. tribuitur. Non patebat sine sanguine aditus ad Deum, sanguine omnia purificabantur, nec ulla peccatorum sine sanguine est remissio uti docet A. Ebr. IX. 22. Hinc Sanguis Agni Paschalis in hincine ædium angelum arcebat vastatorem Exod. XII. 7. & Israëlæ ad Deum accessuri prius sanguine Vituli sanctificabantur Exod. XXIV. 8. Huc spectat omnis sacrificiorum Leviticorum ordo, qui mactatione & effusione sanguinis ejusdemque asperione factus legitur, quâ nihil aliud significabatur, quàm nos ob horribilem à Deo apostasiam in hunc modum fuisse mactandos, nisi interventu alterius & quidem sanctioris sanguinis nostro sanguini tantum fuisset Lev. XVI. 21. XVII. 11. Quæ placamen Sanguis sacrificialis, hanc virtutem expiandi & satisfaciendi Deo habebat

habebat non ex vi propria & suo valore, sed virtute Antitypi, cujus anima pro anima nostra & sanguis pro sanguine nostro datus. De quibus contra Socinum & totam Socinianorum seu Neophotinianorū impiam scholam, quæ sanguinem Christi esse tantum *incitamentum aliquod, quo persuaderi possimus Deum serid sine interventu ullius pretii nos velle liberare*, quæ sunt verba Socini Part. 2. de Servat. c. 2. docet, ex professo B. D. Franz. Schola Sacrific. Feuerbornius, Grauerus, Grotius, Hoornbeck & alii videantur. Quibus meritò opponimus Confessionem universæ Ecclesiæ de Sanguine Redemptoris pro nobis effuso, quam ex testimoniis Antiquissimorum Patrum necit laudatus H. Grotius in defensione Fidei Catholicæ contra Socin. p. 145. & seqv. ex quibus hæc annotasse jam sufficiat. Sec. II. Irenæus scribit: *Neg, enim carnem & sanguinem quibus nos redemisset, verè habuisset* (sc. Christus,) *Nisi Viderem Adami fictionem in sese restaurasset, quem locum Theodoretus Dial. II. c. 26. citat. Sec. III. Origenes in Epist. ad Rom. lib. 2. c. 2. Donec Jests sanguis daretur, qui tam pretiosus fuit, ut solus pro omnium Redemptione sufficeret, necessarium fuit eos, qui instruebantur in lege, unumquemque pro se, velut ad imitationem quandam future Redemptionis, sanguinem suum dare: Et propterea nos, pro quibus completum est pretium sanguinis Christi, non necesse habemus pro nobis ipsis pretium i. e. sanguinem circumcisionis afferre.* Cyprianus libr. ad Demetrianum. *Hanc gratiam Christus impertit, hoc munus misericordia sua tribuit, subigendo mortem trophæo Crucis, redimendo credentem pretio sanguinis sui, reconciliando hominem Deo Patri, vivificando mortalem regeneratione celesti.* Sec. IV. Athanasius in Pass. & Cruc. Domini Tom. I. Oper. p. m. 794. *Gestabat Christus in coccinea chlamide, speciem sanguinis --- ut pro sanguine peccatorum, suo sanguine & terram & omnes emundaret.* Ambrosius Lib. X. super Lucam in Cap. XXII. *Pretium sanguinis est pretium Domini passionis. Ergo pretio sanguinis emitur mundus à Christo.* Lib. I. de Apol. David cap. ad verba Coloss. II. *Delevit sanguine suo atramentum Eva, delevit hereditatis obnoxia obligationem.* Chrysost. proœm. in Ef. *Quam multæ est Deus erga nos clementiæ? Sanguinem filii sui luit in pretium.* Sec. V. Augustinus in Enarr. in Ps. XCV. *Venit Redemptor & dedit pretium, fudit sanguinem suum & emit orbem terrarum. Queritis quid emerit? Videate quid dederit, & invenietis quid emerit. Sanguis Christi pretium est. Tanti quid valet? Quid nisi totus orbis?*

Plura

25
Plura his consona vid. ibid. Constat ergo ex hisce Salvatore
nostrum ut nomen *Goëlis* ita & *Sponsi Sangvinum* jure sibi vindicare.

XV.

Scilicet sicuti Zippora per sanguinem Filii sui circumcisi redimebat sibi Maritum, morti, propter neglectam Circumcisionem filii, obnoxium factum, & servabat illum cum filio ab interitu; Sic & vicissim Christus suam Sponsam Ecclesiam & filios mysticos per suum proprium sanguinem non solum in Circumcisione sed & in passione & morte copiosissimè effusus sibi acquisivit suam Sponsam, eandemq; redemptam & sanctificatam Deo Patri sistere voluit. Quod porro patebit ex officio triplici, quò ipse in officio Redemptionis functus fuit. **Venerat in mundum** ut tanquam *SACERDOS* nos cum Deo reconciliaret, *non per sanguinem vitulorum & vitulorum sed per proprium sanguinem introitus semel in Sancta, aternâ Redemptione inventâ.* Ebr. IX. 11. *Et Mediator N. T. futurus per asperionem sanguinis melius loquentis quam Abelis.* Hebr. XII. 24. Ut tanquam *PROPHETA* effusione sanguinis sui Novum confirmaret Pactum, in quo per prædicationem sanguinis passionis, mundarentur corda nostra ab operibus mortuis, Heb. IX. 11, Rom. III. 25. & legem amoris scriberet in cordibus nostris sanguine suo; & ut *REX* per effusionem sanguinis sui nos in plenam vindicaret libertatem Zach IX. 9. 11. Act. XX. 28. Verè ergo Salvator noster **יהוה שפך דמים** *Sponsus Sangvinum.* Quare Cyrillus Homil. Ephesi in Nestorium dicta anathema merito in illos vibrat, qui Jesum Sponsum Sangvinum nostrum factum negant. *Revera, inquit, perditionis sunt filii, & semen iniquum, qui Dominum à quo sunt empti, negant. Empti enim sumus pretio, non quidem corruptibili, puta auro & argento, sed pretioso sanguine tanquam agni immaculati & incontaminati Christi. Quomodo fuisset autem sanguis vulgaris hominis similis nobis Orbis Redemptionis?*

D

XVI.

Sed ad quid, dicat aliquis, tam copiosa fuit Effusio Sangvinis Christi? Non enim is solum sangvinem suum effudit in Circumcisione die octavo post Nativitatem Luc. II. 21. sed & in passione, in ἁγῶνισμῳ illo intensissimo ad montem oliveti, in sudore sangvineo seu ἰδρῶσιν ἁμαρτίας Luc. XXII. 14. In flagellatione sangvinolenta Marc. XV. 10. in Coronatione, in qua spinis aculeatis caput ejus vulneratum fuit. Matth. XXVII. 29. in Exuitione vestimentorum, quâ vibices vulnerum recruderunt, in transfixione manuum & pedum per clavos ferreos & tandem in apertione lateris per lanceam militis, quicquid supererat in Corde sangvinis eductum fuit. Joh. XIX. 34. Adeoque septies sangvinem effudit, ut observant Ecclesiæ Doctores, largissime & quidem omnem effudit. Sangvinis enim guttæ in Circumcisione destillantes, primitiarum loco & cruentæ passionis quasi præludium fuerunt, & in arrham futuræ plenariæ solutionis quasi, data fuere. Hic tingeat fascias, Sponsus sangvinum, postea totam Vestem & Stulam loturus Gen. XLIX. 11. Quæsitum hinc fuit. *Num non unica guttula sangvinis Filii Deitotum negotium Redemptionis expedire potuisset, & quid opus fuerit, tam copioso sangvinis usque ad ultimam guttam profluvio?* Quæstioni huic ansam dederunt Homiliæ Veruliorum Patrum, eorundemq; pathetica in Cathedra Ecclesiastica de sanguine Salvatoris Orationes, quæ etiam inveniuntur in Cantico Ecclesiæ nostræ: *Wo soll ich fliehen hin? Dein Blut der edle Saft hat solche Stärck und Krafft daß auch ein Tröpflein kleine die ganze Welt kan reine zc.* Doctores Scholastici mirè hîc inter se concertant & curiosè disputant. Omnium optimè dubium hoc enodavit noster D. Balth. Meisnerus in Anthropol. Sacra contra Socin. Dec. III. sic scribens: *Phrasis ista, unam guttam suffecisse, Patrum est, non Scripture. Pia est cogitatio non fundamentum fidei. Quare si quæ absurda hinc sequantur (quæ se inde eliciunt Sociniani) mordicus eam non defendemus. Ex Dei verbo certum est, guttam unam non absolvisse totum meritum & sacrificium pro nobis offerendum: Alias post circumcisionem mori & pati Christus non debuisset.*

debuisset. Interim cum Persona sit infinita, dicimus hoc respectu, quamvis guttulam fuisse infiniti valoris & ratione Sui sufficientem non ratione Dei, qui solus optime novit, quantum ad plenam Satisfactionem requiratur, & cur Filium suum præcisè tot plagas nec pauciores nec plures pati voluerit. Scimus opera ejus omnia esse justa: Ergo & Filii crucifixionem, licet nobis ob infinitatem Personæ videatur, unam guttulam suffecisse. Interim certum est ex Ebr. IX. 15. non una gutta, sed morte ipsa ad Satisfactionem opus fuisse, cujus causas sat graves Apostolus d. l. commemorat. H. I. Quibus consona habet Joh. Meisnerus Disp. Theol. de Sangvine Christi, quam sub ejus Præsidio B. D. Reinholdus à Derckau habuit Wittebergæ A. 1661. §. 20. adducens Testim. B. Lutheri in Comm. prior. Epist. Petr. quæ exstat Tom. II. Jenensi germ. fol. 333. Der Schatz des Blutes Christi/ ist so köstlich und edel/ daß es keines Menschen Sinn und Vernunft begreifen kan/ also daß nur ein Tröpflein von diesem unschuldigen Blut/ übrig genug wäre gewesen für aller Welt Sünde. Noch hat der Vater so reichlich seine Gnade über uns wollen ausschütten und sich so viel sehen lassen/ daß er seinen Sohn Christum hat sein eigen Blut alles vergießen lassen und uns den Schatz ganz geschencket. Prorsus copiosa, inquit Bernhard. considerans verba Pf. CXXX. 7. apud Deum Redemptio, quia non gutta sed unda sanguinis per omnes partes corporis emanavit.

XVII.

Quemadmodum verò Zippora sibi sanguinem filii Circumcisi applicat notanterque dicit *הן רמים אתה לי* Sponsus sanguinum es mihi. Sic & Ecclesia, cujus illa typum refert, sibi sanguinem Mystici sui Sponsi tribuit. Apud hanc verba illa Zipporæ, quæ diximus esse dolentis & ægrè ferentis hanc cruentam liberationem Mariti §. X. versa sunt in verba gratulantis sibi & gaudentis de tam miraculosa & amoris plenissima Redemptione, quò verba illa trahunt Doctores Ecclesiæ supra §. XII. adducta. Media per quæ offertur nobis sanguis Redemptionis sunt, ex parte Dei Verbum & Sacramenta, ex parte nostra fides, quæ receptaculum est pretiosi hujus Sanguinis. Proposuit enim Deus

D 2

Deus

Deus Christum sc. in prædicatione Verbi propitiatorum, per fidem in sanguine ipsius, inquit A. Rom. III. 24. Inde & ministerium Ecclesiasticum, quod Media hæc dispensat, Ministerium Reconciliationis vocatur 2 Cor. V. 18. De Sacra Eucharistia ἐξαρτύωσις est, quod in ea carnem Christi manducandam & bibendum sanguinem ejus fidei corde & ore suscipimus, ut ait Augustinus lib. 2. contra Advers. Legis & Prophet. c. 9. Hoc enim ore sumitur. quod corde creditur, inquit Leo M. Sermon VI. de Jejun. De Baptismo, etsi à B. Gerharo Tom. IV de Baptismo p. 170. & aliis in dubium vocetur, num Sanguis Christi pars altera substantialis Sacramenti hujus sit vocanda, an vero Verbum seu Nomen totius S. S. Trinitatis, in quod baptizamur; Non tamen propterea Sanguis Christi à Baptismo excludendus, quia Virtus Sanguinis Christi etiam in Baptismo operatur: Et nos in mortem Christi baptizati dicimur Rom. VI. 3 Conf. 1. Cor. VI.: Quare & B. Lutherus in captulena Christ unfer & Err zum Jordan sam/ Baptismum vocat eine rothe Fluth mit Christi Blut gefärbet, vid. Theol. Pos. B. Parentis Sect. II. Cap. IV. de Baptismo §. 25.

XVIII.

Cæterum sicut èruenta hæc Circumcisio filii Zipporæ, typum quæque exhibet Circumcisionis spiritualis, quæ est circumcisio cordis Rom. II. 29. ceu annotarunt Doctores Ecclesiæ primitivæ; Ita & ipsa statum Ecclesiæ nobis sistit ex sanguine Martyrum der Blut Zeugen/ sive eorum, qui ad sanguinem usque decertarunt Hebr. XII. 4. & sanguine Confessionem de Christo obsignarunt. Sanguine fundata est Ecclesia, sanguine capit, sanguine suo crevit, sanguine finis erit. Unde Tertullianus sanguinem Martyrum semen Christianorum vocat in Apol. c. 50. Quid est de toto corpore sanguinis effluxio? Nisi de tota Ecclesia Martyrum passio. Augustin. in Psalm. CXL. Vis illa (sc. Ecclesia) tanto pullulat amplius, quanto uberiore Martyrum sanguine rigatur, inquit Augustin. de Catech. Rud. cap. 24. Ut ita & hoc respectu Ecclesia propter hanc ἀμαρτηχου

σίου

orav filiorum suorum dicere possit ad suum Sponsum דָּוִד רַמִּים
 לִי סֹוֶסֶן *Sponsus sanguinum Tu mihi.* Non tamen illa in
 societatem Meriti aut Satisfactionis cum sanguine Christi adoptan-
 da. Hæc enim Idolomania est Pontificia, blasphema in Deum
 & Redemptoris merito derogans, impiè excogitata in contume-
 liam sanguinis Christi. Qualis illa in Antidotario Animæ ex-
 cit. Joh. Meisneri laud. Disp. *Tu o! rosea Martyrum Turba, offer*
pro me & nunc & in hora mortis merita fidelitatum, constantia
& pretiosi sanguinis cum immaculati agni sanguine. Et Carol.
 Scribanii impudens & blasphemum carmen, in quò in orationis
 fervore constitutus, incertus utrum ad vulnera Salvatoris, an
 ad Utera Matris refugium capere debeat, tandem concludit:

Rem scio: prensabo, si fas erit, Utera dextrâ,

Laevâ prensabo vulnera, si dabitur.

Lac Matris miscere volo cum sanguine Natî

Non possum antidoto nobiliore frui.

Placent equidem Deo, quæ ex fide proveniunt opera Piorum, acce-
 pra est hæc circumcisio spiritualis, sine qua non potest quis esse verè
 Christianus, passiones etiam quas propter Dei gloriam sustinent, &
 sanguinis profusio, propter Confessionem Salvatoris; ita ut ex gratia
 æternis quoque præmiis hæc velit remunerari: Sed pro redimendis
 & salvandis aliis illa velle se acceptare nusquam promisit Deus. *Plus ac-*
cipiunt Martyres in passionis mercede, quam sustinere in ipsa passio-
ne, ex sententia non solum Cypriani Exhort. ad Martyr cap. 10.
 sed & Apostoli dicentis: *Reor non esse condignas passiones hujus tem-*
poris futurâ gloria, quæ revelabitur in vobis. Rom. VIII. v. 18.
Unusquisque suam mercedem accipiet secundum laborem. 1. Cor. III. 8.

Si

Si bene quis egerit, aut propter nomen Dei mala perpeffus fuerit, in fe-
 metipfo solo gloriationem habebit, non in alio. Gal. IV. 4. Accepere
 iufti, non dedere coronas & de fortitudine fidelium nata funt exempla
 patientie, non dona iuftitie: Singulares quippe eorum mortes fuerunt
 non alterius quifpiam debitum fuo fine perfolvit, fcribit Leo M. Epift.
 LXXXIII, ad Palæft. Itaque concludimus verbis Auguftini in Medit.

c. 14. Omnis fpei & totius fidei certitudo mihi eft in pretiofo
 fanguine Chrifti:

חתן דמים אתה לי:

Sponfus Sangvinum es mihi.

Fd 2087

ULB Halle 3
004 222 318

sb.

AC

13

SPONSUS
SANGVINUM

Nomen, quo Zippora Filium in Iti-
nere circumcisum vocavit (*Ex. 4, 25.*)

Exod. IV. 15. 16.

EXERCITATIONE THEOLOGICA
EXPLICATUM,

Quam

DEO AUXILIANTE

IN ACADEMIA REGIOMONTANA

R.

Sub Præsidio

DN. BERNHARDI von SANDEN,

S. Th. Doctoris & Prof. Prim. Concion. Aulici Prim.
& Confiliar. Consistorial.

habebit

GODOFREDUS HENRICUS GOLTZ,

Regiomont. Prussus.

A. MDCCXIII. d. 18 Julii H.L.C.

REGIOMONTII, Typis REUSNERIANIS.